

OULU KIVINIEMI VASIKKANIITTY SW KIVILATOMUKSEN KAIVAUS

Annika Leppiaho ja Mirva Pääkkönen

Oulun yliopisto
Arkeologian laboratorio
Joulukuu 2003

SISÄLLYSLUETTELO

Arkistotiedot	3
Abstrakti	4
Johdanto	5
Tutkimuksen kulku	6
Motiivit ja metodit	6
Havainnot	6
Johtopäätöksiä	8

LIITTEET:

Kuvat

Kartat:	1. Peruskartta
	2. Tasokartta 1
	3. Vaaituskartta 1
	4. Vaaituskartta 2
	5. Tasokartta 2
	6. Löytökartta

Taulukko

Diapositiiviluettelo

Digikuvaluettelo

ARKISTOTIEDOT

OULUN KIVINIEMI VASIKKANIITTY SW

Latomuksen tutkimus 11-22.8.2003. OKV-03

Ajoitus: Ajoitukseltaan epämääräinen
Kunta: Oulu
Alue tai rekisterikylä: Kiviniemi
Tila: 8:42 Kaakkurinmaa
Omistaja: Oulun Kaupunki
Osoite: PL 1, 90025 OULUN KAUPUNKI
Puh. 08 558410 (keskitetyt vaihdepalvelut)
Peruskartta: 3422 05 MADEKOSKI
Koordinaatit: P = 7206 805; I = 3432 927; z = 25
Koordinaattiselite: keskikoordinaatti
Kiintopisteet: yhtenäiskoordinaatiston pisteet jotka merkitty
paaluilla:
NE: P=7206 807.714, I=3432 930.543,
z=25.273
SE: P=7206 803.397, I=3432 930.142,
z=25.387
SW: P=7206 803.605, I=3432 924.882,
z=25.385
NW: P=7206 807.888. I=3432 925.567,
z=25.395

Arkistotiedot: Oulu Metsokangas Tutkimuskertomus
kaavarunkoalueen arkeologisesta inventoinnista.
Arkeologian laboratorio, Janne Ikäheimo, 2001.
Dokumentaatio: Oulun yliopiston Arkeologian laboratorion
kuva-arkisto: diapositiivit: 25917-25957
Digitaalikuvat 25 kappaletta
Kartat: 6 kpl
ABSTRAKTI

OULU KIVINIEMI VASIKKANIITTY SW

Pk. 3422 05 MADEKOSKI

P = 7206 803,000-808,000; I = 3432 925,500-930,500; z = 25,273-25,395

Latomuksen kaivaus

Oulun yliopisto, yleinen arkeologia

Kaivauksen johtaja: FM Katri Arminen

Ajoitukseltaan ja funktioltaan epämääräinen, muodoltaan pyöreä kivilatomus sijaitsi mäntyvaltaisen moreeniharjanteen laella, Vasikkaniityn lounaispuolella Oulun Tuomiokirkosta noin 8,5 km etelä-kaakkoon. Latomus muodostui pohjoisessa olevasta keskuskuopallisesta rakenteesta ja eteläpuolella olevasta pienemmästä rakenteesta. Latomus oli noin 2 x 1 metrin kokoinen ja noin 40 cm korkea.

Kaivaukset liittyivät Oulun Metsokankaan kaavarunkoalueen rakennussuunnitelmaan. Tarkoituksena oli selvittää latomuksen funktio ja ikä. Kaivausalue oli kooltaan 5 x 5 metriä. Turpeen poiston jälkeen latomuksessa havaittiin kolme rakennetta: pohjoinen suurempi kehä, eteläinen pienempi rakenne sekä luoteiskulman kivipanos. Kaivausmenetelmänä käytettiin rakenteiden purkamista kivikerta kerrallaan, rakennekiviä lukuunottamatta. Rakennekivet poistettiin viimeisinä kivikerta kerrallaan.

Kaivausten ainoa löytö oli haulikon patruunan kanta luoteiskulman kivipanoksesta. Patruunan kannan jäänteet löytyivät kivipanoksen kolmannen kivikerran alta, joten ne eivät ole voineet pudota kivien väliin sattumalta. Tästä voitiin päätellä latomukseen kajoitun jossakin vaiheessa, koska kivipanos on todennäköisesti purettu pohjoisemman kehän keskuksesta patruunan kannan jäänteiden päälle. Muuten kaivaukset eivät tuoneet uutta tietoa ajoituksesta tai käyttötarkoituksesta.

Löydöt: ei löytöjä

Ajoitus: epämääräinen

Tutkitun alueen laajuus: 25 m²

Kenttätyöaika: 11.-22.8.2003

Tutkimuskustannukset: Oulun kaupunki

Tutkimusraportti: 5.12.2003 Annika Leppiaho ja Mirva Pääkkönen, Oulun yliopiston Arkeologian laboratorion arkisto, kopio Museoviraston arkistossa.

JOHDANTO

Oulun yliopiston Arkeologian laboratorio teki kaivaustutkimuksia Oulun Kiviniemen Vasikkaniityllä sijainneella latomuskohteella 11.–22.8.2003. Kohde sijoittui Oulun Tuomiokirkosta 8,5 kilometriä etelä-kaakkoon, Vasikkaniitty-nimisen niittyalueen lounaispuolella kohoavan moreeniharjanteen laelle (kartta 1). Harjanteen pohjoispuolella sijaitsi Iinatin moottoriurheilukeskuksen mikroautorata. Vasikkaniitty SW oli kaakko-luode -suuntainen moreeniharjanne, joka oli paikoitellen runsaskivistä luonnollista kivikkoa. Kohteen puusto oli pääasiassa nuorehkoa männikköä ja koivuja. Aluskasvillisuuden muodostivat pääasiassa mustikka ja variksenmarja

Metsokankaalle on kaavoitettu asuinlähiö. Latomus sijaitsee kaavoitusalueen välittömässä yhteydessä, joten kohde oli epäsuoran tuhoutumisuhan alla. Alempaa harjanteelta on inventoinnin yhteydessä löydetty viisi funktioltaan epämääräistä kuoppajäännöstä. Todennäköisesti ne eivät liity latomukseen.

Kohteessa oli havaittavissa kaksi kivistä kehärakennetta sekä luoteessa oleva kivipanos (kuva 1). Latomus oli rakennettu luonnollisen kivikon päälle, käyttäen hyväksi suuria maakiviä. Kehärakenteista pohjoisempi oli suurempi kuin eteläinen ja sen keskellä kasvoi noin 50-vuotias koivu (kuva 2). Pohjoisemman kehän halkaisija oli noin 1,5 metriä ja eteläisemmän kehän halkaisija noin metri. Rakenne muodostui kivistä, jotka olivat keskimäärin halkaisijaltaan noin 30 senttimetriä ja etenkin pohjoiskehä oli rakennettu suurten maakivien varaan. Varsinkin pohjoisemman kehän päällimmäisistä rakennekivistä osa oli suhteellisen irtonaisia, vaikka ne olivat todennäköisesti alkuperäisellä paikallaan. Kohde sijaitsee noin 25 metriä merenpinnan yläpuolella.

Latomus oli inventoinnin yhteydessä merkitty puupaaluilla, joiden tarkan sijainnin Oulun kaupungin Teknisen keskuksen mittayksikkö oli käynyt määrittelemässä 23.10.2001 radiotajuuskorjatulla sateliittipaikannuslaitteistolla ja takymetrillä. Kaivausalueelle ei siis tarvinnut tehdä erillistä koordinaatistoa, vaan se oli helppo määrittää suoraan yhtenäiskoordinaatistoon. Edellä mainituille paaluille oli myös määritetty tarkan sijainnin lisäksi korkeus, joten kaivausalueelle ei tarvinnut siirtää korkeutta. Kaivausalueen koordinaatit olivat $P = 7206\ 803,000 - 808,000$; $I = 3\ 432\ 925,500 - 930,500$; $z = 25,273 - 25,395$.

Suoritettussa kaivauksessa alueelle rajattiin 5 x 5 metriä laaja tutkimusalue. Alueen koordinaatit laskettiin jo kaivausten valmisteluvaiheessa paikalle merkitystä yhtenäiskoordinaateista. Latomus ja sen luoteiskulmassa ollut kivipanos tutkittiin

kokonaisuudessaan. Kaikkiaan tutkitun alueen laajuus oli yhteensä 25 neliometriä. Ainoa löytö latomuksesta oli 1900 -luvulle ajoittuva haulikon patruunan kanta.

Kaivausten vastuullisina johtajina toimivat Oulun yliopiston yleisen arkeologian professori Milton Nuñez ja FM Katri Arminen. Kenttäjohtajina toimivat yleisen arkeologian syventäviin opintoihin kuuluvaa kenttäharjoittelua suorittavat fil.yo Annika Leppiaho ja fil.yo Mirva Pääkkönen. Teknisenä neuvonantajana toimi FT Janne Ikäheimo.

TUTKIMUKSEN KULKU

Motiivit ja metodit

Arkeologinen tutkimus oli alueella perusteltua, koska latomus sijaitsee Oulun Metsokankaan kaavarunkoalueen välittömässä läheisyydessä. Käytännön syiden lisäksi tutkimuksella pyrittiin selvittämään latomuksen funktio ja ajoitus. Fil.yo Annika Leppiaho ja fil.yo Mirva Pääkkönen suorittivat paikalla arkeologian opintoihin kuuluvan kaivausharjoittelun.

Kaivausten koordinaatistona käytettiin Oulun kaupungin Teknisen keskuksen mittayksikkön radiotajuuskorjatulla sateliittipaikannuslaitteistolla ja takymetrilla aiemmin paikalle määriteltyjä puupaluja, jotka oli sidottu yhtenäiskoordinaatistoon. Kaivausten korkeuskiintopisteet oli myös määritelty kyseisiin paaluihin, joiden absoluuttiset korkeudet olivat 25,273-25,395 metriä merenpinnan yläpuolella.

Kaivaus suoritettiin avaamalla kaivausalue, P = 7206 803,000-7206 808,000; I = 3432 925,500-3432 930,500 siten että alue rajattiin selvästi havaittavien kivirakenteiden ulkopuolelle. Pintamaan poiston jälkeen alueesta piirrettiin tasokartta (kartta 2), jonka jälkeen poistettiin ensin rakenteiden sisään jäävä kiveys kivikerra kerrallaan ja sen jälkeen rakennekivet. Jokaisen poistetun kivikerran jälkeen otettiin keskimääräinen vaaitusarvo (kartat 3 ja 4 sekä taulukko).

Havainnot

Ennen pintamaan poistoa latomuksesta hahmottui selkeästi suurempi pohjoinen ja välittömästi sen eteläpuolella pienempi kehärakenne (kartta 5). Kaivettu alue oli kokonaisuudessaan 25 neliometriä. Alue rajattiin siten, että latomus jäi selvästi alueen sisälle, jotta rakenne hahmottuisi paremmin. Pintamaan poiston jälkeen havaittiin pohjois-etelä suunnassa kaksi selvää kehärakennetta joiden saattoi nähdä

muodostavan kahdeksikon, siten että pohjoisempi rengas oli kooltaan selvästi suurempi ja muodostuu suurten maakivien varaan. Lisäksi pintamaan poiston yhteydessä huomattiin pohjoisen rakenteen länsikulmaa vasten noin 1 m x 1m kokoinen kivipanos (kuva 3). Kivipanos oli selvästi ylempänä kuin alueella oleva luonnollinen kivikko, ja lisäksi kivet olivat suurempia ja tasaisemman kokoisia, halkaisijaltaan noin 10–30 senttimetriä. Rakenteen ulkopuolella oli heti pintamaan poiston jälkeen luonnollista kivikkoa, jossa ei juurikaan ollut maata seassa. Kivikon kivet vaihtelivat kooltaan puolen nyrkin kokoisista kiviin joiden halkaisija oli 50–100 senttimetriä.

Kaivausmenetelmäksi valitsimme tavan, jolla purimme kunkin rakenteen kerrallaan, siten että jätimme rakenteen ulkopuolella olevan luonnollisen kivikon kaivamatta. Ensin poistimme eteläisemmän rakenteen sisältä yhden kivikerran kerrallaan, kaikkiaan kaksi kivi kertaa, kunnes pääsimme selvästi ympäröivää luonnollista kivikkoa alemmas, jonka jälkeen poistimme kehäkiveyksestä kivikerran kerrallaan. Näitä kivikerroksia oli yhteensä neljä. Eteläkehän keskellä oli suuri laakea maakivi, ja varsin runsas kivipanos, jossa oli halkaisijaltaan noin 10–30 cm kiviä. Eteläisen kehän seinäkiveyksessä oli havaittavissa kaksi kivikertaa. Kaakkoisnurkassa, kolmen muun kiven ympäröimänä oli valkoinen, työstämätön kvartsikivi, jonka koko oli noin 10 x 20 x 10 cm. Alemman seinäkiveyskerroksen alta, eteläseinästä, löytyi noin 40 x 40 cm laajuinen vaaleankeltainen maapaakku. Tämä maakeskittymä oli tasaisen maakiven päällä. Onkin luultavaa että paakku oli luonnollisen geologisen muodostumisen ja yläpuolisen muurahaispesän aikaansaannosta.

Luoteiskulmassa olleen kivipanoksen kaivamisessa käytettiin menetelmänä yhden kivikerran poistoa, siten että pohjoiseen latomukseen kuuluvat rakennekivet jätettiin paikoilleen. Kolmannen kivikerran poiston jälkeen kivien alta paljastui, vaaleaa hiekkapitoista maata, josta löytyivät myös haulikon patruunan kannan jäänteet (kuva 4, kartta 6). Patruunan kannassa oli teksti GARANTIE MWS, sekä näiden välissä luvut 16. MWS tarkoittaa Munition Werke Schönebeck¹, joka on vuonna 1829 perustettu saksalainen asetehdas, jonka Nammo Lapua Oy osti vuonna 1992. Patruuna on valmistettu vuosien 1914–1939 aikana Saksassa.² Patruuna on tosin voinut olla

¹ Suullinen tiedonanto 18.11.2003, Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion tutkija Erkki Kulomäki.

² Suullinen tiedonanto 21.11.2003, Nammo Lapuan Oy:n insinööri Janne Pohjoispää.

käytössä vielä viimeisen valmistusvuoden jälkeen useitakin vuosikymmeniä. Tästä voitiin päätellä, että kolmannen kivikerran alinen osa oli alkuperäinen maanpinta, johon on aikoinaan purettu pohjoiskehän kivipanos. Haulikon patruunan kannan jäänteet olivat selvästi kiven alla, joten se ei ole voinut joutua kivipanoksen alle putoamalla kivien väliin.

Pohjoiskehää kaivettaessa käytettiin samoja metodeja kuin eteläkehässä. Keskellä ei juurikaan ollut kivipanosta. Kiveystä poistettiin kuitenkin kaikkiaan kolme kivikertaa. Lisäksi länsipuolella oli varsin suuri laakakivi. Pohjoisrakenne kaivettiin huuhtoutumiskerrokseen ja selkeästi ympäröivää kivikkoa alemmas. Reunakiviä poistettiin kaikkiaan kolme kivikertaa. Pohjoisrakenteesta ei tehty lainkaan löytöjä.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Ennen pintamaan poistoa alueella oli varsin runsas sammalpeite. Lisäksi rakennekivien jäkäläkasvustot osoittivat, että kohteen voi katsoa olevan varsin iäkäs. Pohjoiskehän länsireunan päällä kasvoi iältään noin viisikymmentävuotias koivu. Koivun juuret olivat kasvaneet rakennekivien lomaan siten, että ne olivat siirtäneet kiviä paikoiltaan. Onkin todennäköistä, että rakenne on iältään vanhempi kuin koivu.

Tutkimuksessa tehdyt havainnot eivät tuoneet uutta tietoa latomuksen ajoituksesta tai käyttötarkoituksesta. Kuitenkin pohjoisrakenteen länsipuolella olevan kivipanoksen alta löytynyt haulikon patruunan kannan jäänteet tukevat olettamusta, että pohjoisosan latomukseen on kajottu jossain vaiheessa ja kivipanos on ollut alunperin pohjoisrakenteen keskellä ollut kiveys. Latomus on ennemmin ihmisen tekemä kuin luonnonmuodostuma, sillä rakenteessa on nähtävillä useampia kivikertoja, jotka ovat ihmisen käden aikaansaannosta.

Kohteen funktioon ei saatu uutta tietoa kaivausten aikana. Ajoituksen voi katsoa olevan vanhempi kuin haulikon patruunan kannan jäänteiden. Kohde entisöitiin kaivausta edeltävään kuntoonsa. Latomus sijaitsee Metsokankaan kaavarungossa virkistysalueella, joten se saanee olla tulevaisuudessakin varsin rauhassa.

Oulussa 5.12.2003

Annika Leppiaho

Mirva Pääkkönen